

Дата: 05.04.2022

Урок № 36-37

Тема: Світ людини у зв'язку зі світом природи. Фольклорне тло твору. Образи й символи в ньому. Образи Івана та Марічки як утілення романтичної ідеї незнищенності кохання

Мета:

Навчальна: розкрити пантеїзм світобачення героїв, виражений через побут, звичаї, обряди, почуття, мораль; схарактеризувати мовний колорит твору; дослідити, як автор розкриває світ природи Гуцульщини, її людей, їх кохання й смерті; аналізувати образи Іванка та Марічки.

Розвиваюча: розвивати навички колективної та індивідуальної роботи, вміння самостійно здобувати інформацію та представляти її; розвивати творчі здібності, навички дослідницько-пошукової роботи; розвивати усне мовлення, дослідницькі здібності, уміння працювати з додатковою інформацією;

Виховна: виховувати повагу до звичаїв свого народу, любов до художнього слова; прищепити любов до природи; виховувати в учнів уміння делікатно ставитися до почуття кохання.

ТЛ: повість, фольклорна основа, тематика, сюжет

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет письменника, видання твору, ілюстрації до твору, записи уривків з однойменного фільму С.Параджанова за даною повістю, презентація на тему «Світ людини у зв'язку зі світом природи. Фольклорне тло повісті», словник.

Методи, прийоми і форми роботи: побажання від учителя, літературний диктант, слово вчителя, бесіда, евристична бесіда,

слово вчителя, бесіда, робота з таблицею, прийом «Два – чотири – усі разом», інтерактивна вправа «М'ячик».

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент

Забезпечення емоційної готовності до уроку.

СВ: Доброго дня, шановний 10-й клас! Сьогодні на уроці я хочу знайти у вас те, що іншим непомітно: відвагу – у скромних, доброту – в черствих, у лінивих – працелюбність, жагу до знань – у всіх. Бачу, настрої у вас веселі і ви налаштовані на хорошу співпрацю протягом всього уроку.

Вступне слово вчителя.

Людина і природа, кохання, сутність буття — проблеми, над якими замислюються, які намагаються з'ясувати не лише митці, а й кожен із нас. М. Коцюбинський теж не оминув цих питань. Відвідавши на запрошення І. Франка чарівне гуцульське село Криворівню, він захопився карпатським краєм, його самобутністю, знайшов там благодатний матеріал і створив шедевр українського художнього слова — повість «Тіні забутих предків». Антон Крушельницький сказав, що «Гуцульщині «Тінями забутих предків» поставив Коцюбинський в українському письменстві віковичний пам'ятник».

Твір і донині викликає багато суперечок навіть у середовищі літературознавців. Тож звіримо і ми своє читацьке сприйняття.

Актуалізація опорних знань учнів

Девіз уроку записаний на дошці.

*«Кохання сильніше смерті і страху смерті.
Тільки ним, тільки коханням тримається і рухається життя.»
(Тургенєв)*

СВ: А зараз проведемо літературний диктант

1. Повість «Тіні забутих предків» М. Коцюбинський написав під враженням від перебування в...
2. Перше знайомство Івана й Марічки сталося під час...
3. Що свідчить про мистецьку душу Івана, його творчу натуру?
4. Які за жанрами пісні складала Марічка?
5. Про кого сказано: *«Він то сердито поблискував сивиною та світив поїд скелі недобрим зеленим вогнем», то «простягався по долині, як срібна нитка, то як ситий віл, лежав у тихих місцях»?*
6. Який художній засіб використано в щойно прочитаному уривку?
7. Пояснити значення діалектизмів:

Плай... , мольфар...; черес..., гоц...

8. Укажіть, хто виконує названу дію: видобуває у старий спосіб вогонь (); постійно ворожить, зраджує близькій людині (); потопає в Черемоші (); покидає рідне село й повертається через шість років ().
9. Що означає назва «Тіні забутих предків»?

- **Перевірка усного домашнього твору** «Поетична самотність Гуцульщини».

2. Оголошення теми й мети уроку.

3. Опрацювання навчального матеріалу

СВ: Глибокими філософськими роздумами, прославленням світлого, прекрасного, здорового життя, що перебуває в гармонії з природою, сповнений твір «Тіні забутих предків».

Світ людини – світ природи

(ілюстрації картин природи Гуцульщини на дошці + показ презентації)

Улітку 1911 року М. Коцюбинський, повертаючись із Капрі, де він лікувався, вирішив відвідати Карпати, про які чув захоплені розповіді від фольклориста й етнографа В. Гнатюка. У листах до М. Горького

Коцюбинський пише: «Если бы Вы знали, какой это удивительный, почти сказочный уголок, с густозелеными горами, с вечно шумящими горными реками, чистый и свежий, точно вчера родившийся. Костюмы, обычаи, весь уклад жизни гуцулов-номадов [кочівників], проводящих всё лето со своими стадами на вершинах гор,— настолько своеобразны и красочны, что чувствуешь себя перенесенным в какой-то новый, неведомый мир»; «Если бы Вы знали, как величественна здесь природа, какая первобытная жизнь. Гуцулы — оригинальнейший народ, с богатой фантазией, со своеобразной психикой. Глубокий язычник-гуцул всю свою жизнь, до смерти, проводит в борьбе со злыми духами, населяющими леса, горы и воды. ...Сколько здесь красивых сказок, преданий, поверий, символов! Собирая материал, переживаю природу, смотрю, слушаю и учусь». Коцюбинський робить образні замальовки природи, відбирає матеріали, ретельно працює над твором, який задумав. Одних лише назв для нього у письменника було 13 варіантів!

Митцеві замало опису прекрасних краєвидів, оригінальних вірувань, обрядів та звичаїв карпатців, він хоче зазирнути в душу людини, зрозуміти, чим вона живе, чому радіє і чим засмучується, на що сподівається. Літературознавець С. Жила пише: «Повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» має зміст, що не піддається однозначному тлумаченню. Про що ця книжка? Про нестихаюче ворогування Палійчуків і Гутенюків та палке кохання дітей цих старовинних гуцульських родів — Івана і Марічки? Про тіні забутих предків і їхній вплив на життя людське? Про утвердження духовного начала в людині? Про добро і зло? Про народження, любов і смерть,.. про підтримку людини землею і космосом, а отже, про життя?.. Так, очевидно, це поема про життя. Про життя в усіх його вимірах.»

— Чи погоджуєтеся ви з такою думкою? (учні виголошують свої думки щодо сказаного)

Словничок на дошці

- Нявка — мавка.

- *Чугайстир* — добрий лісовий дух.
- *Щезник* — злий дух, лісовик.
- *Арідник* — злий дух, нечистий.
- *Мольфар* — чаклун, чарівник.
- *Ватра* — вогнище, багаття.
- *Царинка* — обгороджений сінокос близько біля оселі.
- *Гоц* — водоспад.

- **Евристична бесіда.**

— На що в першу чергу ми звертаємо увагу, коли читаємо повість «Тіні забутих предків»? (На поетичність описів природи, гармонійне, відповідно до власних уявлень, життя гуцулів у єдності з природою; на чисте кохання)

— Яким було щоденне життя гуцулів? (Сповнене важкої праці, небезпек, вони цілком залежали від свого натурального господарства)

— Чому, через що ворогували роди Палійчуків та Гутенюків? (Уже ніхто й не пам'ятав)

— Яка роль мистецтва в житті героїв повісті? (Музика, пісні (співанки) — невід'ємна частина їхнього існування. «Іван слухав тоненький дівочий голос і думав, що вона давно вже засіяла гори співанками, що їх співають ліси й сіножаті, грунт й полонини, дзвонять потоки й виспівує сонце. А прийде пора, він поверне до неї, і вона знов позбирає співанки, щоб одбуть чим весілля...»)

— Як виявляються язичницькі вірування гуцулів? (В обожненні сонця, вогню, в одухотворенні природи)

— Яких відомих героїв нагадують Іван та Марічка у своєму коханні? (Ромео та Джульєтту)

— Яким, на вашу думку, буде закінчення твору (для тих, хто не дочитав)?

СВ: Іванові й Марічці — головним героям повісті — судилося стати українськими Ромео і Джульєттою, утілити у своїх літературних долях головне — гармонію людських душ. Збагнути, відчути високе почуття

кохання, яке подарувала доля Іванові й Марічці,— значить хоч трохи наблизитися душею до розуміння любові як великої таїни буття.

4. . Систематизація й узагальнення знань, умінь, навичок

- **Бесіда за запитаннями:**

- 1) Як познайомилися Іван і Марічка? З чого почалася їхня взаємна симпатія — з ворожнечі чи з доброти?
  - 2) За що, на вашу думку, Іван і Марічка покохали один одного?
  - 3) Що єднало їх у дитинстві і в юності?
  - 4) Чи можна сказати, що Іванко й Марічка були дітьми прекрасної природи, жили за її законами і ніщо в їхніх стосунках не порушувало природної чистоти? (Діти природи, Іван і Марічка у своїх поглядах на світ і у своєму коханні цілком віддані безпосереднім душевним пориванням. Їхня фізична близькість сприймається не як розпуста, а як природне продовження їхніх душевних поривань: *«...все було так просто, природно, відколи світ світом, що жодна нечиста думка не засмітила їй серця»*. Гармонія людини й природи, гармонія почуттів і дій — це те, що бачить автор у такому «первісному» житті гуцулів).
  - 5) Чи була талановитою Марічка? Підвердіть цитатно.
  - 6) Чи згодні ви з твердженням, що закохані душі чують одна одну на відстані. Обґрунтуйте відповідь на основі тексту.
  - 7) Що спонукало Івана все-таки одружитися? Підтвердіть текстом.
- Чи зрадив Іван Марічку, одружившись на Палагні? (Одружився, бо цього вимагало саме життя: «Треба ж було газдувати». Хотів приспати свою душу господарськими турботами «Тепер він мав коло чого ходити. Не був жадний багатства — не на те гуцул жиє на світі,— саме плекання маржинки сповняло радістю серце. Як дитина для мами — такою була для нього худібка. Весь час, всі думки займала турбота про сіно, про вигоди маржинці». Іван не кохав Палагну, а тому це була не зрада.)
  - Порівняйте Марічку й Палагну. Чи була Палагна Іванові парою? Обґрунтуйте.

- Чи Юра-мольфар був головною причиною суму й душевного безсилля Івана? Як розуміти слова: «Гусок обіймав серце Івана, душа банувала за чимось кращим, хоч невідомим, тяглася в інші, кращі світи, де можна б спочити»?
- Яким треба було бути Іванові, щоб не загинути й щасливо жити з Палагнуою? (Потрібно було стати таким, як Палагна. А це означало, що треба було знищити свою душу.)
- Пригадайте епізоди зустрічі Палагни з Юрою на світанку під час ворожіння та коли Юра проганяв хмару. Що зблизило Палагну і Юру? (Грубу силу тягне до грубої сили, крім того, жіноче єство Палагни відчувало Іванову байдужість.)
- Що ви більше цінуєте в людині: силу чи розум, досконалість фізичну чи духовну?
- Чи можна назвати стосунки між Юрою й Палагнуою справжнім коханням? (Це тільки скороминуща пристрасть. Юра у стосунках з Палагнуою грає. Про це свідчить епізод бійки в корчмі й підслухана Іваном розмова мольфара з Палагнуою про силу над Палійчуком. Любов між Юрою й Палагнуою можна назвати гріховною і більше тілесною, ніж духовною.)
- Як сприйняв Іван замах на своє життя? Чому шукав розради в спогадах про минуле кохання?
- Проаналізуйте розмову Івана з нявкою. Чи є в цій розмові деталі, які вказують на неминучість трагедії?
- Як проявляється благородство Івана в ставленні до нявки?
- Чому гине Іван? Чи був він щасливим в останні хвилини свого життя? Чи сприймається його загибель як трагедія?

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.